85 години

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Том II

85 години

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ

„Димитър А. Ценов" - Свищов

Международна научно-практическа конференция

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

8-9 ноември 2021 г.

Том II

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКА КОХЕЗИЯ ПРЕЗ XXI ВЕК – ТЕНДЕНЦИИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА

Свищов, 8-9 ноември 2021 г.

Посветена на 85 години от създаването
на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“

Сборник с доклади

ТОМ II

Международната научно-практическа конференция е организирана в изпълнение на проект №НФ-2-2021 „Устойчиво развитие и социално-икономическа кохезия през XXI век – тенденции и предизвикателства“, финансиран със средства по Наредба на МОН за насърчаване на научно-изследователската дейност

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2021

ПРОГРАМЕН КОМИТЕТ
Проф. д-р Марияна Божинова
Ректор на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ - председател
Проф. д. н. Борислав Борисов
Проф. д. н. Божидар Божинов
Проф. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Галина Чиприянова
Доц. д-р Здравко Любенов
Доц. д-р Иван Марчевски
Доц. д-р Ирена Емилова
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Катя Личева
Доц. д-р Людмил Несторов
Доц. д-р Марина Николова
Доц. д-р Пламен Петков
Доц. д-р Силвия Костова
Доц. д-р Христо Сирашки

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ
Доц. д-р Румен Ерусалимов - *председател*
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова
Гл. ас. д-р Асен Божиков

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ
Проф. д-р Любчо Варамезов - *председател*
Проф. д-р Анета Денева
Проф. д-р Атанас Атанасов
Проф. д-р Йордан Василев
Проф. д-р Красимир Шишманов
Проф. д-р Маргарита Богданова
Проф. д-р Пенка Шишманова
Проф. д-р Стефан Симеонов
Доц. д-р Александър Ганчев
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Красимира Славева
Доц. д-р Маруся Смокова-Стефанова
Доц. д-р Румен Ерусалимов
Доц. д-р Светослав Илийчовски
Доц. д-р Теодора Филипова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-2069-2 (print)
ISBN 978-954-23-2070-8 (online)

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS – SVISHTOV

INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND SOCIO-ECONOMIC COHESION IN THE 21ST CENTURY: TRENDS AND CHALLENGES

Svishtov, 8th - 9th November 2021

Dedicated to the 85th anniversary since the establishment of D. A. Tsenov Academy of Economics

Conference Proceedings

VOLUME II

The international scientific and practical conference has been organized as implementation of project SF-2-2021 "Sustainable Development and Socio-Economic Cohesion in the 21st Century: Trends and Challenges", financed with funds by Ordinance of the Ministry of Education and Science for encouraging scientific research

Tsenov Academic Publishing House
Svishtov
2021

PROGRAM COMMITTEE
Prof. Mariyana Bozhinova, Ph.D.
Rector of D. A. Tsenov Academy of Economics
Prof. Borislav Borissov, D.Sc.
Prof. Bozhidar Bozhinov, D.Sc.
Prof. Stoyan Prodanov, Ph.D.
Assoc. Prof. Galina Chipriyanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Zdravko Lyubenov, Ph.D.
Assoc. Prof. Ivan Marchevski, Ph.D.
Assoc. Prof. Irena Emilova, Ph.D.
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, Ph.D.
Assoc. Prof. Katya Licheva, Ph.D.
Assoc. Prof. Lyudmil Nestorov, Ph.D.
Assoc. Prof. Marina Nikolova, Ph.D.
Assoc. Prof. Plamen Petkov, Ph.D.
Assoc. Prof Silviya Kostova, Ph.D.
Assoc. Prof Hristo Sirashki, Ph.D.

ORGANIZING COMMITTEE
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D., Chairman
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovksi, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.
Head Asst. Asen Bozhikov, Ph.D.

EDITORIAL COMMITTEE
Prof. Lyubcho Varamezov, Ph.D., Chairman
Prof. Aneta Deneva, Ph.D.
Prof. Atanas Atanasov, Ph.D.
Prof. Yordan Vasilev, Ph.D.
Prof. Krasimir Shishmanov, Ph.D.
Prof. Margarita Bogdanova, Ph.D.
Prof. Penka Shishmanova, Ph.D.
Prof. Stefan Simeonov, Ph.D.
Assoc. Prof. Aleksandar Ganchev, Ph.D.
Assoc. Prof. Ventsislav Vassilev, Ph.D.
Assoc. Prof. Krasimira Slaveva, Ph.D.
Assoc. Prof. Marusya Smokova-Stefanova, Ph.D.
Assoc. Prof. Rumen Erusalimov, Ph.D.
Assoc. Prof. Svetoslav Iliychovski, Ph.D.
Assoc. Prof. Teodora Filipova, Ph.D.

The published materials have been reviewed. The authors are responsible for the content and layout of their papers, the opinions expressed, the data used and the sources cited.

ISBN 978-954-23-2069-2 (print)
ISBN 978-954-23-2070-8 (online)

СЪДЪРЖАНИЕ

ТОМ II

МЕНИДЖМЪНТ, МАРКЕТИНГ, ПЛАНИРАНЕ, МЕЖДУНАРОДНА ИКОНОМИКА, БИЗНЕС ИНФОРМАТИКА

МЕЖДУНАРОДНАТА ПРОИЗВОДСТВЕНА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ
В СЪВРЕМЕННИЯ ТЕХНОЛОГИЧЕН БИЗНЕС
Проф. д.ик.н. Таня Горчева 7

INTEGRATION PROCESSES IN INTERNATIONAL BUSINESS: DIAGNOSIS
OF PREREQUISITES, PARAMETRIZATION AND SIMULATION
D. Sc. Econ., Professor, Illya Khadzhynov, D. Sc. Econ., Professor, Maryna Savchenko
Docent, PhD in Economics, Mariia Shkurat 16

ТЕРИТОРИАЛНИ ПРОПОРЦИИ, ДИСПРОПОРЦИИ… КОХЕЗИЯ?
(ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ)
Проф. д-р Веселин Бояджиев 25

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ
РЕСУРСИ В КОНТЕКСТА НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
Гл. ас. д-р Весела Петрова, Доц. д-р Боряна Трифонова,
Гл. ас. д-р Бориславa Гълъбова, **Проф. д-р Емил Димов** 34

ГРАДЪТ - ИКОНОМИЧЕСКИ КАТАЛИЗАТОР
ЗА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА РЕГИОНА
Проф. д-р Константин Калинков 43

ПОЛИТИКИ (НЕ)ОСНОВАНИ НА ДОКАЗАТЕЛСТВА
Проф. д-р Маргарита Богданова 51

КОНЦЕПТУАЛИЗИРАНЕ НА СИСТЕМНИ СТРАТЕГИЧЕСКИ ОБРАТИ
Проф. д-р Никола Янков 59

INSTITUTIONAL CHANGES IN THE PUBLIC ADMINISTRATION
OF AGRICULTURE TO INFLUENCE UKRAINIAN AGRO – EXPORTS
Assoc. Prof. Oksana Kiforenko, PhD 66

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ
КОМПЕТЕНЦИЙ БЕЛОРУССКИХ МЕНЕДЖЕРОВ
Доктор экономических наук, профессор Наталья Маковская 74

ПРОБЛЕМЫ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЗВИТИЯ
ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
Профессор, доктор экономических наук Вардан Бостанджян,
Кандидат экономических наук, д-р Армине Захарян, **Юлиана Акобян** 80

СЪВРЕМЕННИ МАРКЕТИНГОВИ АСПЕКТИ НА ПАЗАРА
НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Ваня Григорова ……..…….. 91

РОЛЯТА НА ОРГАНИЗАЦИОННАТА КУЛТУРА
ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ОРГАНИЗАЦИЯТА
Доц. д-р Корнелия Тодорова ……..……..…….…….. 100

УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА
КАТО ФАКТОР НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЕФЕКТИВНОСТТА
НА НОВА ПАРАДИГМА НА ИНДУСТРИАЛНОТО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Александър Александрович Сергеев …..……...…….……. 108

ОРГАНИЗАЦИОННИ ПРОЦЕСИ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Анатолий Асенов …...…….…..……. 116

ПРОФЕСИОНАЛНО ПРЕГРЯВАНЕ И МОБИНГ
В ДИГИТАЛНА РАБОТНА СРЕДА
Доц. д-р Венета Христова …….……..……. 124

БИЗНЕС МОДЕЛИ И ТЕНДЕНЦИИ НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ
Доц. д-р Веселин Попов, Доц. д-р Петя Емилова ……..……. 132

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНФЛУЕНСЪР МАРКЕТИНАГА В БИЗНЕСА
Доц. д-р Виржиния Иванова …….……. 139

ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ
ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ С УСЛУГИ НА БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Галина Захариева …….……. 147

ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ – КЛЮЧОВ ФАКТОР
ЗА ЕФЕКТИВНО УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОМЯНАТА
Доц. д-р Георги Кондев ……..…….……. 155

ВЛИЯНИЕ НА TQM И ВЪНШНИТЕ РИСКОВЕ
ВЪРХУ ПРОЦЕСИТЕ СВЪРЗАНИ С УПРАВЛЕНИЕ
НА ПРОМЯНАТА В ОРГАНИЗАЦИЯТА
Доц. д-р Георги Кондев, Докторант Ирена Михайлова …….……..……. 164

ЕКОИНОВАЦИИ И РЕСУРСНА ЕФЕКТИВНОСТ
Доц. д-р Дафина Донева …..……. 172

ЕТИКА И ЕТИЧНАТА ИНФРАСТРУКТУРА –
МОДЕЛИ В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР
Доц. д-р Евелина Парашкевова, Докторант Изабела Йонкова …….……. 179

МОДЕЛИРАНЕ НА ЕКСПОРТНАТА ПАЗАРНА ОРИЕНТАЦИЯ
Доц. д-р Здравко Любенов ……..……. 187

ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19
ВЪРХУ ДЪЛГОСРОЧНИТЕ НАГЛАСИ И НАВИЦИТЕ
ПРИ ПОТРЕБЯВАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТИ
Доц. д-р Иван Марчевски, Ас. д-р Криста Нейкова ……..……. 191

РЕЦЕСИЯТА ПОРОДЕНА ОТ COVID-19 И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ
ЗА ПРОМЕНИ В БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Людмил Несторов ……..……. 199

РЕКЛАМНИТЕ АГЕНЦИИ В КОМУНИКАЦИОННИЯ ПРОЦЕС
Доц. д-р Пенка Горанова ……...…….……. 210

ЕФЕКТЪТ НА РОЗЕНТАЛ – КОНТРОЛНИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ
Доц. д-р Пепа Стойкова, Доц. д-р Ирена Емилова ……...…….……. 218

ДИГИТАЛНАТА ЕКОСИСТЕМА – ТЕХНОЛОГИИ И БИЗНЕС МОДЕЛИ
Доц. д-р Петя Емилова, Доц. д-р Веселин Попов ……...……...……. 227

РАЗБИРАНЕ ЗА РОЛЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
В ПОСТИГАНЕТО НА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Румяна Златева ……..……. 234

НАМАЛЯВАНЕ НА РАСТЕЖА И ДЕСТАБИЛИЗИРАЩИ
ЕФЕКТИ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ
ГЛОБАЛНАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Румяна Златева, Доц. д-р Али Балканли ……..……. 241

ТЕОРЕТИЧНИ И ЕМПИРИЧНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА КОМУНИКАЦИОННАТА
ПОЛИТИКА НА ТЪРГОВСКАТА СТРУКТУРА
Доц. д-р Христина Михалева, Х. ас. д-р Светла Атанасова ……..……. 250

МЯСТО И СЪДЪРЖАНИЕ НА ПРОЦЕСА ЗА УПРАВЛЕНИЕ
НА ПРОЕКТИ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ОСТАНАЛИТЕ ПРОЦЕСИ
Доц. д-р Христо Сирашки ……..…… 259

УПРАВЛЕНИЕ НА ИНОВАЦИИТЕ В ИНДУСТРИАЛНОТО
ПРЕДПРИЯТИЕ В УСЛОВИЯТА НА КРИЗА
Гл. ас. д-р Бориславa Гълъбова ……..……..…… 266

ДИФУЗИЯТА НА ИНОВАЦИИ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Даниела Илиева ……..……...…. 276

АЛГОРИТЪМ ЗА ФИНАНСОВО УПРАВЛЕНИЕ
В ОБРАЗОВАТЕЛНА ИНСТИТУЦИЯ
Гл. ас. д-р Деница Загорчева ……....…. 284

УПРАВЛЕНИЕ НА КАРИЕРАТА –
ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ
Гл. ас. д-р Десислава Алексиева ……....…. 292

УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО В ОРГАНИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Елена Йорданова ……..…..… 298

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПЛАНИРАНЕТО
НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА БИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Елица Лазарова …….……..... 303

ГЛОБАЛНАТА ТЪРГОВИЯ С ВИСОКОТЕХНОЛОГИЧНИ
ПРОДУКТИ КАТО ДВИГАТЕЛ НА РАСТЕЖА
Гл. ас. д-р Ивайло Петров …….…..…. 312

ВЛИЯНИЕ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА НА ОБРАЗОВАНИЕТО
ВЪРХУ ЦИФРОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ
Гл. ас. д-р Кремена Маринова-Костова …….……..… 320

СТРАТЕГИЧЕСКА КОРПОРАТИВНА ОТГОВОРНОСТ –
ОСОБЕНОСТИ И ЗНАЧЕНИЕ ЗА ОРГАНИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Милен Динков …… 328

МЕДИКО-ГЕОГРАФСКАТА КОХЕЗИЯ В БЪЛГАРИЯ
Гл. ас. д-р Нели Веселинова …… 335

СЪСТОЯНИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ ИЗНОС В КОНТЕКСТА
НА ПАНДЕМИЯТА ОТ КОВИД-19
Гл. ас. д-р Недялко Несторов ……..…..…… 343

КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ
КАТО КОМПОНЕНТ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ –
ВЗАИМОВРЪЗКИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Гл. ас. д-р Станислава Стоянова …….……. 349

ИНТЕГРИРАНИТЕ ТЕРИТОРИАЛНИ ИНВЕСТИЦИИ КАТО ИНСТРУМЕНТ
ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНВЕРГЕНЦИЯ МЕЖДУ РЕГИОНИТЕ
Ас. д-р Мариела Стоянова …….……. 357

УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ ПРИ КРИЗА - СЪВРЕМЕННИ
ИЗМЕРЕНИЯ И ВЪЗМОЖНИ БИЗНЕС РЕШЕНИЯ
Ас. д-р Надежда Стефанова ……..…. 363

РОЛЯ И ЗНАЧЕНИЕ НА РЕКЛАМНИЯ ПРОЦЕС В АГРОБИЗНЕСА
Ас. д-р Пламен Петров ……..……. 371

INTERNATIONAL ENTREPRENEURSHIP IN THE NEXT NORMAL:
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES
Sen. lect. Margarita Mihaylova, PhD …….…….. 378

СИСТЕМИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА МАРКЕТИНГОВАТА
ДЕЙНОСТ В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Д-р Ралица Янева …….…. 385

ПРЕСТРУКТУРИРАНЕ НА МЪРЧАНДАЙЗИНГОВОТО ПРОДУКТОВО НИВО ПОСРЕДСТВОМ МАТРИЦАТА ARTHUR D. LITTLE – A. D. L.
Х. ас. д-р Светла Атанасова ……..... 393

THE IMPACT OF ELECTRONIC HUMAN RESOURCES MANAGEMENT PRACTICES ON ACHIEVING COMPETITIVE ENTREPRENEURSHIP FOR BUSINESS ORGANIZATIONS
Mohamed Mostafa Ali AlBaz, PhD, Lecturer,
Adham Said Ali Ibrahim, MSC, PhD Student ……..……..… 401

УПРАВЛЕНИЕ НА ПРОЕКТНИ ЕКИПИ В МУЛТИПРОЕКТНА СРЕДА
Докторант Боян Врančев ……..…….. 409

ИНОВАЦИИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА „ЗЕЛЕНИ“ ПОЛИТИКИ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО
Докторант Владо Божилов ……...……..……. 416

КОНФЛИКТИТЕ В ОРГАНИЗАЦИЯТА И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
Докторант Мария Велкова ……..… 425

ОТРАСЛИ НА ИКОНОМИКАТА

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИЯТ ТУРИЗЪМ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ
Проф. д-р Марияна Божинова ……..… 435

ИНДУСТРИАЛНА ПОЛИТИКА В ДЪРЖАВИ С РАЗВИВАЩИ СЕ ПАЗАРИ В КОНТЕКСТА НА ИНДУСТРИЯ 4.0
Проф. д.ик.н. Евгений Савелев, Проф. д.ик.н. Виталина Куриляк …….…….. 443

ОСОБЕНОСТИ НА ФОРМИРАНЕ НА МЕХАНИЗМА НА УПРАВЛЕНИЕ НА СОЦИАЛНО ОТГОВОРНИТЕ КОМПАНИИ ВЪВ ВЕРИГАТА НА ДОСТАВКИТЕ
Проф. д-р Анета Денева, Докторант Рустам Асланзаде ……..... 451

БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ КАТО АТРАКТИВНИ НИЪРШОРИНГ ДЕСТИНАЦИИ
Проф. д-р Любчо Варамезов, Кармен Врančев ……... 457

ДИГИТАЛНАТА ИНФРАСТРУКТУРА – ИНСТРУМЕНТ НА УПРАВЛЕНСКОТО КОНСУЛТИРАНЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА СМАРТ ТУРИЗМА
Доц. д-р Николай Цонев, Докторант Данаил Алеков ……..…….. 464

ВЛИЯНИЕ НА КРИЗИСНИТЕ СЪБИТИЯ ВЪРХУ ТЪРГОВИЯТА НА ДРЕБНО
Доц. д-р Венцислав Перков ……. 472

ЗНАЧИМОСТ НА АГРАРНИЯ СЕКТОР ЗА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА
Доц. д-р Виолета Блажева …….…….. 480

НОВИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ БИЗНЕС
В ДИГИТАЛНА СРЕДА
Доц. д-р Искра Пантелеева ……..….. 488

ТУРИЗЪМ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19
Доц. д-р Любка Илиева ……..….. 497

ФОРМИРАНЕ НА СЕНЗОРНИ ИЗЖИВЯВАНИЯ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ
ПАКЕТИ КАТО ФАКТОР ЗА ЗАВРЪЩАНЕ НА ТУРИСТИТЕ
В ДЕСТИНАЦИЯТА
Доц. д-р Мариана Янева, Д-р Ралица Георгиева ……..… 505

БИЗНЕС ИДЕНТИФИКАЦИЯ НА ПРОДУКТИТЕ ПО ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ
И ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА РАЗВИТИЕТО ИМ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ
РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Мариана Янева, Д-р Стилияна Басмаджиева ……. 513

СЪСТОЯНИЕ И РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИЯ АГРАРЕН СЕКТОР
В УСЛОВИЯ НА ТРАНСФОРМИРАЩА СЕ
КЪМ УСТОЙЧИВОСТ ИКОНОМИКА
Доц. д-р Марина Николова ……..…… 523

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ИЗГРАЖДАНЕ НА УСТОЙЧИВ КООПЕРАТИВЕН
МОДЕЛ В БЪЛГАРСКОТО СЕЛСКО СТОПАНСТВО
Доц. д-р Маруся Линкова ……..….. 532

ИЗИСКВАНИЯ ОСИГУРЯВАЩИ ЗДРАВОСЛОВНИ
И БЕЗОПАСНИ УСЛОВИЯ НА ТРУД В ЦЕХОВЕТЕ
ЗА КОНФЕКЦИОНИРАНЕ НА ОБУВНИ ИЗДЕЛИЯ
Доц. д-р Николай Карев ……..……. 539

ТЪРГОВИЯТА НА БЪЛГАРИЯ С ТРЕТИ СТРАНИ –
АНАЛИЗИ И ТЕНДЕНЦИИ
Доц. д-р Петранка Мидова ……..…… 547

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ОЦЕНКА НА ПАКЕТИ ОТ АКЦИИ
Доц. д-р Светослав Илийчовски ……..... 555

ВЪЗНИКВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ТЕКСТИЛНАТА ИНДУСТРИЯ
В БЪЛГАРИЯ
Доц. д-р Сергей Найденов, Докторант Калин Петров Киряков …….. 564

ОМНИКАНАЛНАТА ИНТЕНЗИВНОСТ НА АСОРТИМЕНТНО ПРЕДЛАГАНЕ
КАТО ДЕТЕРМИНАНТА НА ПОТРЕБИТЕЛСКАТА УДОВЛЕТВОРЕНОСТ
Доц. д-р Симеонка Петрова …. ……...571

КООПЕРИРАНЕ И СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ ЗА УСТОЙЧИВ
РАСТЕЖ И ТЕХНОЛОГИЧНО РАЗВИТИЕ
Доц. д-р Славена Стоянова ……..…… 579

РЕГИОНАЛНАТА ПОЛИТИКА И ПРОГРАМИТЕ ЗА РАЗВИТИЕ
ТЕРИТОРИЯТА И ТУРИЗМА В СЪВРЕМЕННИТЕ УСЛОВИЯ
Доц. д-р Тихомир Личев ……. 587

СОЦИАЛНАТА КОХЕЗИЯ – ХАРАКТЕРИСТИКИ
И ТЕОРЕТИЧНА РАМКА
Гл. ас. д-р Ваня Ганева ……..….. 595

КОРПОРАТИВНА СОЦИАЛНА БЕЗОТГОВОРНОСТ
Гл. ас. д-р Емил Николов …… 603

ЗАЕТИТЕ ЛИЦА В ТЪРГОВСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ –
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ
Гл. ас. д-р Зоя Иванова …… 611

ИНТЕЛИГЕНТНИ РЕШЕНИЯ ЗА ТЪРГОВИЯ НА ДРЕБНО –
ОБЛАЧНА БАЗИРАНА ТОЧКА НА ПРОДАЖБА
Гл. ас. д-р Иван Маринов …… 619

КРЪГОВАТА ИКОНОМИКА - МОДЕЛ ЗА ПОВИШАВАНЕ
УСТОЙЧИВОСТТА НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева ……... 625

ДИНАМИКА В ЗАЕТОСТТА НА ЛЕГЛОВАТА БАЗА ПО БЪЛГАРСКОТО
ЧЕРНОМОРИЕ ЗА ПЕРИОДА 2019-2021г.
Гл. ас. д-р Любомира Тодорова……632

ПРИЛОЖЕНИЕ НА СКЛАДОВИТЕ СИСТЕМИ В УПРАВЛЕНИЕТО НА
ТЪРГОВСКИТЕ ПРОЦЕСИ ПРИ ОМНИКАНАЛНИ ТЪРГОВЦИ
Гл. ас. д-р Марияна Кътева…….. 638

ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19
Гл. ас. д-р Павлин Павлов ……..……645

ПЛАНЪТ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И УСТОЙЧИВОСТ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – СМЯНА НА ПРИОРИТЕТИТЕ
В ТРАНСПОРТНИЯ СЕКТОР
Гл. ас. д-р Петя Коралова-Ножарова, Гл. ас. д-р Щерьо Ножаров…….……651

МРЕЖОВИ ВЕРИГИ НА ДОСТАВКА В АГРОБИЗНЕСА
Гл. ас. д-р Радка Ненова ……..…….…….659

ДИНАМИКА И РАЗВИТИЕ НА ПРОИЗВОДИТЕНОСТТА
НА ТРУДА В СЕКТОР УСЛУГИ
Гл. ас. д-р Силвия Господинова …….……...667

СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева ……..……675

ФОТОВОЛТАИЧНИТЕ СИСТЕМИ В КОНТЕКСТА
НА ЗЕЛЕНАТА СДЕЛКА
Гл. ас. д-р Явор Станев ……681

ТЕРИТОРИАЛНА КОНЦЕНТРАЦИЯ НА СЕКТОР НЕДВИЖИМА
СОБСТВЕНОСТ И ФАКТОРИТЕ, КОИТО МУ ВЛИЯЯТ
Гл. ас. д-р Яна Стоенчева ……..….. 686

ФАКТОРИ, ВЛИЯЕЩИ ВЪРХУ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИТЕ
НАМЕРЕНИЯ НА МЛАДИТЕ
Ас. д-р Ивайло Костов ……..695

НАЧИНИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ДРЕБНИЯ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ
БИЗНЕС В СФЕРАТА НА ТУРИЗМА СЛЕД COVID-19
Ст. преп. Елка Узунова ……702

ПРОИЗВОДСТВО НА ВОДОРОД ЧРЕЗ ЯДРЕНИ ЦЕНТРАЛИ –
ПЕРСПЕКТИВИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА
Д-р Борислав Боев ……...……..708

ПРИЛОЖЕНИЕ НА ТРЪЖНИТЕ ПРОЦЕДУРИ В УПРАВЛЕНИЕТО
НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ЗЕМИ – АКЦЕНТИ И ПРОБЛЕМИ
Доктор Валери Велковски ……..…….716

ПРОГРАМАТА ЗА ПРОФИЛАКТИКАИ РЕХАБИЛИТАЦИЯ
НА НОИ КАТО ЧАСТ ОТ ДЪРЖАВНАТА ПОЛИТИКА
ЗА ЗДРАВЕН ТУРИЗЪМ
Доктор Кристина Георгиева ……..725

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ
НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ ПО КОХЕЗИОННАТА
ПОЛИТИКА ПРЕЗ XXI-ВЕК
Докторант Айтен Сабри …….. 733

ЗЕЛЕНАТА ИКОНОМИКА И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО
Докторант Александър Личев ……740

ПРИКЛЮЧЕНСКИЯТ ТУРИЗЪМ КАТО НЕРАЗДЕЛНА
ЧАСТ ОТ СВЕТОВНИЯ ТУРИЗЪМ
Докторант Виктория Янакиева ……..748

НЕГАТИВНИ ПРОЯВЛЕНИЯ ОТ ПРИЛОЖЕНИЕТО
НА МЕДИЦИНСКИЯ ТУРИЗЪМ
Докторант Десислава Александрова ……..754

СТРАТЕГИЧЕСКИ ПОДХОД ЗА ПРИЛАГАНЕ НА ИЗИСКВАНИЯТА
ЗА СЕРИАЛИЗАЦИЯ НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ ОТ СТРАНА НА ООП
Докторант Димитър Райчев ……761

ДИФУЗИЯТА НА ИНОВАЦИИ В БЪЛГАРИЯ

Гл. ас. д-р Даниела Илиева[1]

Резюме: *В съвременните условия на взаимосвързаност и глобални промени се засилва интересът към знанието и иновациите, превръщайки ги в най-стратегическия ресурс и актив на устойчивото развитие. Формира се икономика от нов тип, в която иновациите, познанието, човешкият потенциал и креативност се превръщат в ключов източник на конкурентни предимства, необходими условия за социален напредък и реализиране на икономически растеж.*

Докладът анализира дифузията на иновации като процес и очертава проявлението на този процес в българската икономика.

Ключови думи: *дифузия на иновации, национална иновационна система, иновационна активност*

JEL: O33

DIFFUSION OF INNOVATIONS IN BULGARIA

Head Assist. Prof. Daniela Ilieva PhD

Abstract: *In today's conditions of interconnectedness and global change, the interest in knowledge and innovation is growing, making them the most strategic resource and asset of sustainable development. A new type of economy is being formed, in which innovation, knowledge, human potential and creativity become a key source of competitive advantages, necessary conditions for social progress and the realization of economic growth.*

The report analyzes the diffusion of innovations as a process and outlines the manifestation of this process in the Bulgarian economy.

Key words*: diffusion of innovations, national innovation system, innovation activity*

JEL: O33

1. Въведение

Процесите на създаване, усвояване и дифузия на иновации, знание, ноу-хау повишават глобалната, националната, регионалната, фирмената конкурентоспособност и водят до формиране на нов тип икономика, в която иновациите, човешкият потенциал, креативността и знанието се превръщат в необходими условия за социален напредък и икономическо развитие.

Съвременните икономически изследвания върху глобалната промяна в технологиите и обществено-икономическите трансформации, се свързват с понятията „иновации“, „технологична промяна“, „дифузия“, включващи тяхното създаване и разпространение.

[1] dgilieva@uni-ruse.bg, катедра „Икономика“, Русенски университет „Ангел Кънчев“ – Русе

Целта на настоящата разработка е да се анализира дифузията на иновации като процес и да се очертае проявлението на този процес в българската икономика.

2. Дифузията на иновации

Според дефиниция на ОИСР, базираща се на Шумпетеровото разбиране за технологична промяна, но с по-стеснен обхват, тя „съдържа научни, технически, търговски и финансови стъпки, необходими за успешното развитие и маркетинг на нов или подобрен продукт, комерсиално използване на нов или подобрен процес или оборудване, или въвеждане на нов подход към обществените услуги. Научно-изследователската и развойна дейност е само една от тези стъпки“ (Frascati Manual, 1981).

Тук би следвало да се отчита значителния принос на човешкия компонент, чийто дял все повече нараства, тъй като носителят на знанието е човекът. Знанието въплътено в иновация, независимо от нейния аспект – продуктова, процесна, маркетингова или организационна (Oslo Manual, 2005), неговото практическото прилагане и разпространение водят до постигане на по-висока икономичност и производителност и стоят в основата на изграждането на конкурентни предимства за постигане на устойчиво развитие.

Без дифузия обаче, една иновация не може да има икономическо значение. Дифузията е пътят, по който се разпространяват иновациите по пазарни или непазарни канали. Предложена на пазара, иновацията, в нейните основни разновидности, предизвиква бизнес интереси, с цел повишаване на ефективността и производителността, а оттам и до създаването на конкурентни предимства.

Терминът „дифузия“ съдържа в себе си както насочване и управление на разпространението на нови идеи и иновации, така и спонтанно, непланирано споделяне и разпространение, като в настоящата разработка термините дифузия и разпространение се използват взаимнозаменяемо, тъй като в практиката тяхното разграничение е трудно.

Дифузията е процесът, посредством който се разпространява иновацията чрез определени канали сред членовете на социалната система. Това е специален тип комуникация, при който съобщението се свързва с нови идеи. От своя страна комуникацията е процес, при който участващите партньори създават и споделят информация помежду си, за да постигнат взаимно разбирателство. Следователно комуникацията е двупосочен процес на конвергенция, сближаващ гледните точки на комуникиращите страни, а не е еднопосочен акт на предаване на съобщение (Rogers, E. M, 2003, p. 3-6). Според Роджърс в дифузията е включена определена несигурност, дължаща се на отсъствие на предсказуемост, на определена структурираност, а понякога и на информация. Именно информацията е средството тази несигурност да бъде редуцирана.

В основата на дифузионния процес стоят връзките и взаимодействията между институции, хора, различни актьори, участници в иновационния процес. Иновационното представяне на дадена държава или регион зависи именно от това, как тези участници си взаимодействат, разпределят и прилагат различни типове знание, идеи, ноу-хау, технологии, по какви канали се разпространяват, какви са възможностите за достъп до ново знание.

Роджърс счита, че подпомагането на процеса на дифузия е от съществено значение в разпространението на технологии, иновации, нови идеи (Rogers, E. M, 2003), а Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (OECD, 1997) фокусира вниманието върху технологичните и информационни потоци, които протичат между хората, предприятията, институциите, индустриите, играещи ключова роля в иновационния процес и акцентират върху подхода, наречен „национална иновационна система“, чието проявление във всяка отделна държава е различно.

В този смисъл изграждането и функционирането на работещи и балансирани иновационни системи имат определяща роля за дифузията на ново знание, ноу-хау, иновативни идеи и оказват пряко влияние на иновационното представяне на държавите (Илиева, Д., 2020)

Редица изследвания поставят акцента именно върху тази концепция в края на 80-те и средата на 90-те години (Freeman 1987, 1988; Lundvall 1988; Nelson 1988, 1992, 1993) и дискутират приноса на националните системи за научни изследвания, тяхното разпространение и практическото приложение на иновации, ноу-хау в резултат на взаимните усилия на всички заинтересовани страни. Този модел на Фрийман (Freeman, 1987), разглежда националната иновационна система като „мрежа от институции в публичния и частния сектор, чиито дейности и взаимодействие създават, налагат, изменят и разпространяват технологии“.

Този теоретичен инструмент в началото пренебрегва ролята на държавата, но нейната активност и ангажираност с иновациите и технологичната промяна е от решаващо значение за иновационния и икономически напредък. Държавните и регионални органи на власт са от ключова важност за разработването на институционалната рамка и среда за технологично развитие, насърчаване на предприемачеството, стимулиране на бизнеса, инвестиране в знания и научни изследвания, определяйки приоритетите и политиката за икономическо и иновационно развитие. Неслучайно практиката показва, че различията между технически и иновационно развитите страни и останалите държави се базират не само на технологични нововъведения, но и на организационни, маркетингови, финансови, образователни иновации (Илиева, Д., 2018, с. 43)

Според Роджърс дифузионните системи могат да бъдат централизирани и децентрализирани (Rogers, E. M, 2003). В централизираната дифузионна система по въпроси като кога да започне да се разпространява нова идея или иновация, кой трябва да прави техните оценки, по какви канали ще

се разпространяват, решенията се вземат от малък брой служители, технически експерти или ръководещото иновациите звено. В децентрализираните дифузионни системи такива решения се споделят в по-широк кръг, като това могат да бъдат клиенти, потребители, усвояващи иновацията. Затова националната иновационна система може да се разглежда като централизирана система, с йерархично участие на институциите, провеждащи икономическа и иновационна политика. Регионалното измерение на иновациите и тяхната дифузия следва този подход и може да се проследи посредством регионалната иновационна система, която е аналогично структурирана като националната. При нея обаче йерархичността се размива и тя придобива мрежови характер. Близостта между участниците в нея е по-голяма, а институциите, отговарящи за иновационната политика и активност се асоциират с конкретни лица, като често тези хора се познават лично, с което се улеснява в голяма степен обмяната на знания, идеи, практики, ноу-хау. В основата на тази резултатност и ефективност на дифузионния процес според Роджърс стои хомофилията – степента на сходност при взаимодействащите си индивиди. Това сходство може да се идентифицира по различни атрибути – убеждения, образование, социален статус и други, което прави успешна комуникацията и обмяната на идеи, кара хората да променят поведението си, да са готови за промяна, да възприемат нововъведения (Rogers, E. M, 2003, p.19).

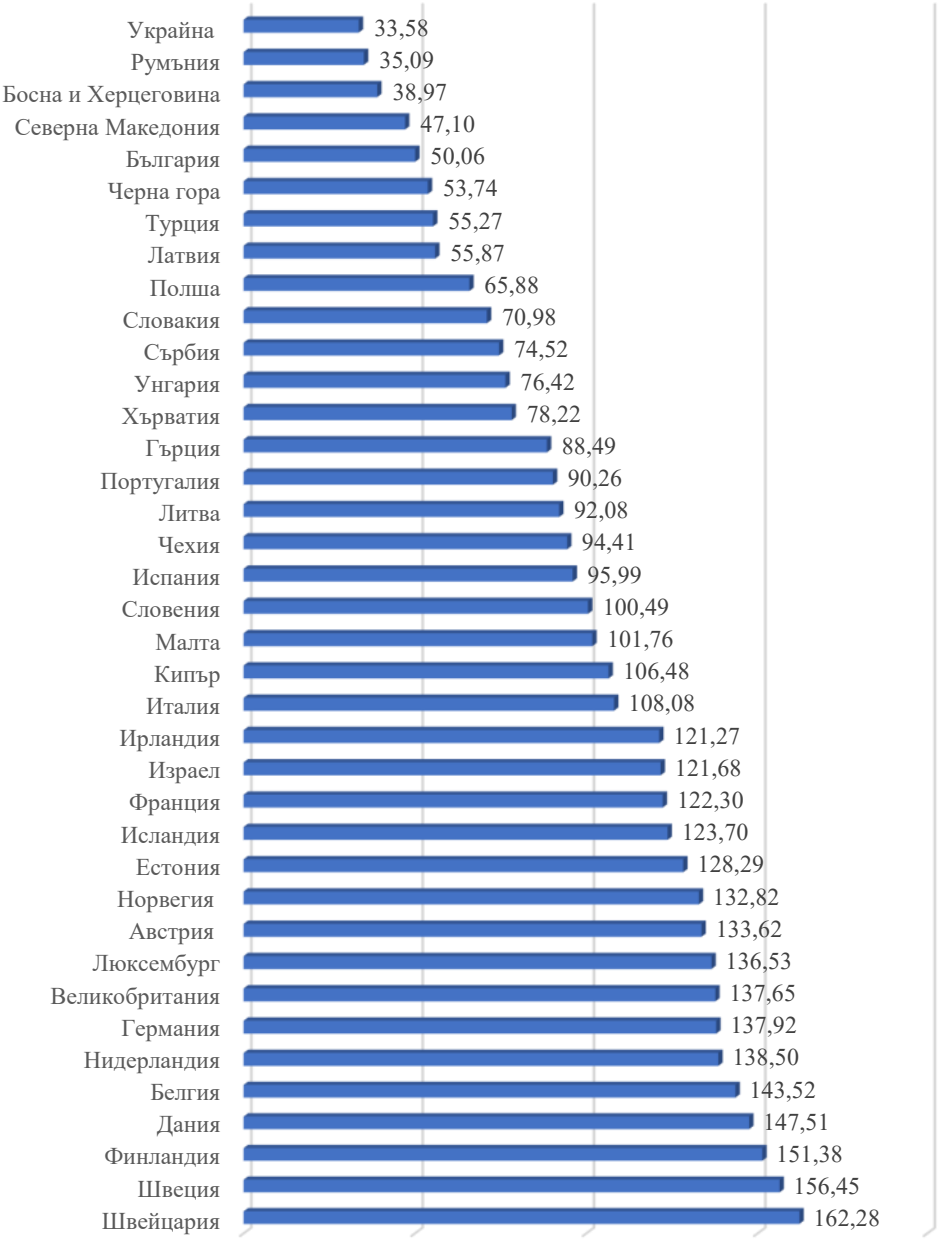
Въпреки че понятията „иновационно развитие“, „иновационен потенциал“, „иновационна активност“, „икономика, основана на знанието“ все повече трайно присъстват в публичните политики, стратегии, планови документи, на този етап те все още остават като теоретични постулати, модерни изрази, европейски приоритети и сякаш не докосват широката общественост и институционална власт. Не достатъчно осъзнато е, че успехът и резултатността в развитието на иновационните системи, конкурентоспособността и устойчивото развитие зависят както от адекватно разработените политики и стратегии за иновационно развитие, така и от взаимодействието, координацията и съвместните усилия на всички заинтересовани страни, участници в тези процеси. Ето защо са необходими системност, холистичност и синергетичност спрямо стимулите и действията за изграждане на икономика, основана на знание и иновации.

3. Дифузията на иновации в България

Напредък на България в областта на научните изследвания, технологии и иновации се измерва със сравнителните позиции на страната в рамките на Европейското иновационно табло и съгласно Иновационната стратегия за интелигентна специализация за 2014-2020 г.

България се нарежда в групата на скромните иноватори с иновационен индекс 49 през 2020 г. и с лека промяна през 2021 г. – 50. (Фиг. 1), въз основа

на 27 показателя, сред които иновационни дейности в компаниите, инвестиции в научни изследвания и иновации, елементи на човешките ресурси и заетостта. (European Innovation Scoreboard 2021).

Фигура. 1. Обобщен индекс на иновациите
Източник:European Innovation Scoreboard 2021

Това е далеч от изпълнението на националните цели за преминаване към по-високата категория на умерените иноватори и за постигане на равнище на разходите за НИРД от 1,5% от брутния вътрешен продукт (БВП). Сравнявайки със средната цел на ЕС от 3%, регистрираното в страната ни равнище на разходите в края на програмния период е малко над 0,8%, като

основното липсващо звено са именно разходите на публичния сектор. Затова и може да се твърди, че това изоставане предполага липса на административен капацитет за изграждане, управление и изпълнение на национална иновационна политика.

Иновационната система на България се характеризира с недостатъчно развито взаимодействие между всички заинтересовани страни; нисък интензитет на разпространение на иновации между предприятията; непознаване и въздържане от участие в технологичен трансфер. (Иновации.бг, 2020)

Ниско е технологично равнище на предприятията, което е един от основните проблеми за решаване, наред със задълбочаващата се технологичната пропаст между представителите на нишови високотехнологични предприятията, нискотехнологичните и среднотехнологични такива. (Иновации.бг, 2020, с. 18). Отчита се бавно навлизане на цифровите технологии в предприятията и ниско равнище на цифровизация на бизнес процесите, въпреки бързо налагащата се дигитализация, в резултат на възникналата пандемия. Това се дължи на липсата на цифрови умения, а същевременно често срещан е отказът от участие в обучения.

Липсват диверсифицирани финансовите източници, като националната иновационна система се характеризира с нисък дял на публичните инвестиции в научни изследвания и иновации.

Значителна неадекватност се отчита по отношение процесите на дигитализация, свързани с качеството на обществените услуги, киберсигурността и неефективните публични разходи.

Страната ни отчита слабо представяне и по отношение на кръговата икономика, енергийната ефективност и дейностите в областта на еко иновациите. Всички тези резултати изправят страна ни пред предизвикателства, свързани с поетите ангажименти, произтичащи от членството ни в ЕС и прилагане на успешни подходи и практики в областта на иновациите, повишаване на ресурсната ефективност и промяната на икономическите модели, с цел стимулиране на иновативни, екологични и конкурентоспособни форми на производство и потребление (Донева, 2019, с. 134).

Затова може с основание да се твърди, че на този етап от развитието и функционирането си, националната иновационна система остава фрагментирана, а това рефлектира върху задълбочаването на регионалните дисбаланси.

В края на настоящия програмен период и с оглед вписване на България в новата стратегическа рамка на Европейската комисия за програмния период 2021-2027 г., българската иновационна политика следва да включва приоритети и мерки за по-иновативна и зелена европейска икономика, за развитие на конкурентоспособен бизнес в условията на засилващи се предизвикателства на глобалната сцена. Науката, технологиите, иновациите, образованието и подкрепата за МСП за следващите седем години трябва да са основният фокус и приоритет.

Сред факторите, влияещи с най-голям интензитет върху иновациите и тяхната дифузия са икономическите фактори – високият риск, цена, конкуренция; вътрешните фактори, свързани с липсата на познания и умения на персонала и организационни пречки, както и ролята на държавата (държавна политика и защита на интелектуалната собственост). За повече от 50% от фирмите липсата на източници на финансиране и високата цена на финансирането възпрепятстват иновирането и дифузията на иновации. Това е свързано и със затруднения достъп до финансиране, наложен от COVID-19 кризата. Финансовите мерки на правителството бяха ориентирани към преодоляване на отрицателните ефекти от пандемията, като най-подкрепени бяха фирмите от най-засегнатите икономически сектори и останалите без работа лица, като често тази подкрепа е за сметка на финансиране на иновационни и предприемачески инициативи. Средства по Оперативна програма „Иновации и конкурентоспособност“, предназначени за подкрепа на иновациите, се трансформират от правителството в „подкрепа на всички“ (Оперативна Програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2014 – 2020). В краткосрочен план това може да изглежда като подкрепа за бизнеса, но в дългосрочна перспектива възпрепятства дифузията на иновации и растежа на иновативните фирми, като забавя развитието на икономиката.

Навлизането на новите дигитални технологии в различните сектори доведе до промяна в източника на добавената стойност Образователната система преживя голяма трансформация с въвеждането на дълго отлаганото онлайн обучение и нови дигитални методи на преподаване и обучение, като стремежа следва да бъде промяна в качеството и вида на предлагане на учебно съдържание и дигитализация на образователния процес. Здравеопазването като сектор обаче изостава от световните тенденции в областта на електронното здравеопазване, като очакванията са това да има своите отрицателни ефекти в дългосрочен план (Иновации.бг, 2020, с. 9).

4. Заключение

Устойчивият икономически растеж чрез иновации в страната е постижим чрез подобряване на иновационната политика и практика и посредством изграждането на балансирана иновационна система, в която активно си взаимодействат всички заинтересовани страни – правителство, бизнес, научен сектор. На този етап иновационната политика остава изцяло зависима от инструментите и финансирането на ЕС. От новата стратегическа рамка на ЕК за програмен период 2021-2027 т., с очертани приоритети и набелязани конкретни мерки, зависи изграждането на по-иновативната и зелена европейска и българска икономика.

Използвани източници

Илиева, Д. (2018). Повишаване на регионалната конкурентоспособност, основана на икономиката на знанието. Свищов, Академично издателство Ценов, ISBN 978-954-23-1717-3, https://dlib.uni-svishtov.bg/handle/10610/4008

Илиева, Д. (2020). Дифузия на иновации и конкурентоспособност на Дунавския регион.// *Устойчивост и конкурентоспособност чрез иновации – на примера държавите от Дунавския регион, сборник студии*, Изд. „Ай анд Би“, В. Търново, стр. 109-144

Донева, Д. (2019). Икономика и природна среда: съвременни проблеми на взаимодействието. Издателство „Ай анд Би“, В. Търново, ISBN: 978-619-7281-55-2

Иновации.бг (2020). Икономическа устойчивост чрез иновации. Фондация „Приложни изследвания и комуникации“. ISBN: 987-954-9456-25-7

Оперативна Програма „Иновации и конкурентоспособност“ 2014 – 2020 https://opic.bg/news/uo-na-opik-obyava-protsedura-za-podbor-na-proekti-bg16rfop002-2089-podkrepa-za-malki-predpriyatiya-s-oborot-nad-500-000-lv-za-preodolyavane-na-ikonomicheskite-posledstviya-ot-pandemiyata-covid-19-1

Чобанова, Р. (2012). Иновативност на националната икономика. Акад. Издателство „Проф. Марин Дринов“, София.

European Commission (2021). European Innovation Scoreboard 2021 https://interactivetool.eu/EIS/index.html (Accessed on 30.08.2021).

European Commission (2021). Regional innovation scoreboard 2021- Database https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/regional_en (Accessed on 30.08.2021).

Frascati Manual (2012). The Measurement of Science Scientific and Technical Activities. Paris: OECD.

Freeman, C. (1987), Technology Policy and Economic Performance: Lesson from Japan, Pinter Publisher.

Freeman, C. (1995). The ‘National System of Innovation’ in historical perspective, Cambridge , *Journal of Economics*, vol. 19, pp. 5–24.

Nelson R. (1988). Institutions Supporting Technical Change in the United States, in G. Dosi, C. Freeman, R. Nelson, G. Silverberg, L. Soete (eds.), *Technical Change and Economic.* London and New York: Prinrer Publisher, pp. 312-329.

Nelson R. (1992). National Innovation Systems: A Retrospective on a Study, *Industrial and Corporate Change*, vol. 1, pp. 347–374.

Nelson, R. (1993). National Innovation Systems: A Comparative Analysis, Oxford University Press.

Oslo Manual (2005). The Measurement of Scientific and Technological Activities. Guidelines for collecting and interpreting innovation data.Thired edition, OECD.

Rogers, E. M.(2003). Diffusion of Innovations. Third Edition. A Division of Macmillan Publishing Co., Inc., New York.